

orðaskifti

A. P. Møller, profittmaksimering, turbobúskapur og vónin

A.P. MØLLER PARANOIA
Teir seinastu dagarnar havi eg fingið nógv árbeiðslur fyri min paranoia-hugburð mótevís risafyrirtekuni A.P. Møller, ið sigst vera ein myndstufyrirteki, ið m.a. hevur veitt 100-tals færoyskum sjómönnum – ið høvudsheitinum yvirmonnum – trygg og góð arbeiðspláss.

Til tað seinasta vil eg bert viðmerkja: A.P. Møller er ein altjóða vinnufyrirteki, ið eins og allar slíkar rekur hon sitt virksemi eftir eittans grundreglu: **Profittmaksimering**. At færoyskir yvirmenn verða valdir framman, merkir sostatt ikki, at tað er vegna teirra bláu eygu, men tí teir yvirhøvar eru dugnaligari sjómenn enn aðrir, og tí eisini veita A.P. Møller **stórr profitt**. So einfalt er tað. Annars hevur tað óivað kostað færoyska samfelagnum minst líka nógv milliónir at útbúgva hesar yvirmenn hjá A.P. Møller, sum teir eru tilsamans, og sum kunnugt rinda teir ongan skatt til Føroyar. Skiljið tó ikki hetta sum nokur árbeiðsla mótevís teimum, ið sigla úti, men betri hevði staðið til í landinum, um vit høvdu megnað sjálvir at bygt út ein handilsflota til hesar dugnaligu sjógarpar.

Sjálvir megna vit ikki at vinna olju úr okkara undirgrund og í valinum millum t.d. risafyrirtekurnar B.P., Statoil, Shell og A.P. Møller hevði tað helst verið 'eittfeitt' hvørt teirra, ið vit lótu hetta arbeiði upp í hendur, var tað ikki tí vit nú kenna á kroppinum 'løgligu' svikagerðir DDB's – alias A.P. Møller – í samband við partabrávabýtið og yvirtekuna av bankunum.

Mítt „A.P. Møller-paranoia“ byrjaði longu tá Atli Dam fekk tilfeingið ið okkara undirgrund í føðingardagsgávu frá Poul Schlüter, og eg spurdi tá (Sosialurin 6. nov. 1992), um ikki onkur hoyrði klokklur ringja. Nú, skjótt 3 1/2 ár seinni, avdúkar Karl Nólsoe (Sosialurin 12. mars), hvat sum eyðsýnt fór fram aftanfyrir tjeðjini hjá DDB og donsku stjórnina um hetta mundið. Jú, so sannlíka eiga vit at vera á varðhaldi, tá tað snýr seg um alt, ið hevur við Den Danske Bank og A.P. Møller at gera!

TURBOKAPITALISMAN
Men eisini aðrar klokklur ringja í dag.

Longu gamli Hegel plagið at siga, at ein ráðandi skipan ongantið kundi halda áfram, men at onkur nýggj øvugt virkandi kraft

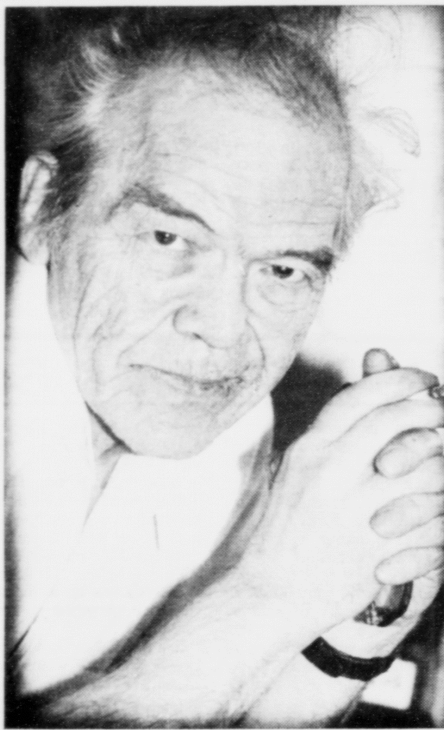
mátti koma, so rørsla kom í søguna.

Sosiali 'turbolensurin' í Fraklandi, Polen, Russlandi, Indien og Kína (og ikki minst hjá okkum), ber boð um, at okkurt nógv meira týðandi er um at henda. Vit byrja at hóma, at demokratiska kapitalisman, nú hon hevur sigrað yvir kommunismuni og breitt seg sum ongantið áður, longu hevur sæð sínar bestu dagar. Støðugt fleiri borgarligir (populistiskir) mótstøðubólkar við ymskum heitum vaksa fram, og í teirra kjalavørri uppliva vit ódæmlið fyrirbrigdi sum t.d. rasisma, fremmandahatur og óstøðug politisk viðurskifti.

Demokratiska hugsjónin blómur áframt, men ovurstóra framgongdin hjá friu marknaðarkreftunum tey seinastu árin hevur mest sum nátturoneyðugt alt fram eina vaksandi mótstøðu móti hesari skipan.

At kapitalismunar friu marknaður – uttan tjóðskaparligar ella mentanarligar forðingar – er tann sterkasta drívmeini hjá búskaparligum vøkstri, er ein gamalur sannleiki, ið hevur staðið sína roynd. At hesin vøkstur verður skaptur vegna 'ina náðileysa kapping, ið týnir sonevndar 'ineffektivar' fyrirkur, og ger tað møgilegt hjá øðrum 'effektivum' vinnum at fylla út 'holini' eftir teimum týndu, hava vit eisini skilt leingi. Og – at enda: At tær bygnaðarbroytingar, ið eru úrslitið av hesari 'kreativu týning', hava avgerandi árin á arbeiðsviðurskiftinum og harvið á húskir, vinnu- og mentanarliv og sostatt eisini á samfelagið í síni heild, nýst mæ neyvan at nevna, og hevur eisini verið kent í meira enn 100 ár. Harafturat kemur so at kapitalistiska framgongdin hevur vundið uppá seg vegna lægri tollvernd landanna millum, nýggja teknifrøði og vaksandi 'globalisering'.

Úrslitið er ein „**turbokapitalisma**“ (Edward Luttwak, Center for Strategic and International Studies, CSIS, Washington DC), sum eyðsýnt higartil hevur vaksið um 'rikidóm- ið' í heiminum, men sum samstundis hevur skapt stórr skerjing í liviumstøðunum hjá tí einstaka, í starvsgræinum og í vinnum, enn tey bond, ið knýta húskir, bygdir, býir og landið saman, megna at standa móti. Fólk yvirhøvar megna ikki at laga seg eftir teimum støðugt skiftandi viðurskiftunum, ið verða trýst niður yvir tey, og

roynda tí í sínari ómegd at 'sláa aftur', so gott tað nú einaferð letur seg gera.

I dag er tað bert ein spurningur um tíð – helst heilt stutta tíð – áðrenn mótstøðan móti hesari iskøldu, turgeldu og sálarleysu 'turbokapitalismu' (i so máta meirilík gomlu stalinismuni) verður so stór, at vandi er fyri einum búskaparligum ragnaroki, ið helst verður nógv ógvusligari, enn vit megna at ímynda okkum.

I 1989 – áðrenn jarntjald-ið mjølvaðist – vóru livikorini í kommunistisku londunum á einari legu, ið ikki kundi vera stórt verri. Nú sjei ár við 'turbobúskapi' vil skjótt meginparturin av fólkinum heldur aftur til gomlu skipanina. Hetta fortelur ikki so lítið um, hvat høgt lovaða 'fria kappingin' hevur ment seg til.

Vesturheimurin hevur við striggið strev tey seinastu 150 árin ment seg fram til eina mentan, har orð sum 'livsdygd' og 'persónligt frælsi' vóru millum teir fremstu kyndlar, ið lýstu inn í framtíðina. Hesir kyndlar hevur náðileysa og svikafulla 'fria kappingin' megna at kóvt. Í árin sjálvur kundi neyvan funnið uppá eitt snildari hugtak at lokka mannaetina út fyri

eggina við. Tí hvat er 'fria kappingin' annað enn ein kapping í at 'kappa høvd', tá maktgirnd og prestiga ótálmað fáa loyvi at ráða? Hvussu royndu ikki Føroya Banki og Sjóvinnubankin í 80'unum at kappa høvdini hjá hvørjum øðrum við pappirsspekulatiónum og ivingasomum lánevitingum, við tí úrsliti at bæði bankahøvdini at enda ruku?

FRAMHERJARNIR Í FØROYSKU TURBO-KAPITALISMUNI. LØGTINGIÐ SETT TIL VIKS

Hjá okkum eru framherjarnir fyri hesa køvandi menningarleið áframt peningastovnamir. Nú eru tað **meira enn nakrantíð áður fólksins** Føroya Banki og Sparikassi. Stjórnarnir her vita skjótt ikki á hvørjum beini teir skulu standa á, so erpnir eru teir yvir teirra met-úrslit, ið i høvudsheitinum stavar frá donskum obligatiónum (til gagns fyri danska vinnulivið). Samstundis verða 100-tals húskir tveitt úr heiminum og ein stóru partur av teimum, ið eftir eru, verða ómynduggjørd við manninkandi gjaldssáttmálum, ið skulu tryggja bankan og sparikassan fram um alt

annað – so teir áframt kunnu reypa sær av sínum **helmsmetum í vinningi**. Teir áttu at skammast!

I hesari mynd er okkara løgting fullkomuliga sett til vikis við tí nýggju stýrisskipanarlógini. Nú er tað ikki longur fólkíð – fólksalín – gjøgnum okkara fólka-valdu, ið stingur út ta kós, vit skul: sigla eftir, men **okkara** banki og sparikassi. Teir og bert teir skulu fortelja okkum hvørjar verkætlanir, ið eru „**bæredygtige**“ og ikki.

Men kanska er tað sum onkur segði: Føroyingar vilja vera traðkaðir á! Vit frætta jú eisini hvussu danska stjórnin í øllum samráðingum hevur hildið okkara umboðum við lögmanni á odda fyri tað turra spott. Fundarfrásagnirnar vóru bæði skrivaðar og samtyktar av donsku stjórnini longu vikur **frammanundan** fundirnir vóru hildnir (SvF 15/3). Harragud fyri nakrir apukettar vit mugu vera, ið lata okkum slíkt lynda – ella eru færoyingar yvirhøvar foddir masochistar?

„RETTIÐ RISANUM LÍTLAFINGUR –“

Fyri nú at venda aftur til oljuna og mitt paranoia, A.P. Møller: Legmaður roynir at ugga okkum við, at allir sáttmálar við donsku stjórnina um oljuna í undirgrundini fóru úr gildi 3. november í fjør (Dimmalætting 9/3). Danir siga hin vegin (Dimmalætting 15/3) at allir sáttmálar – og teir

eru nógvir áframt standa við. Teir eru jú 'harratólkið', so vit eru helst mong sum ikki ivast í hvør, ið fær „**rætt**“. Ein spurningur er eisini um oljufyrirsitingin ikki longu hevur rætt rísanum lítlafingur, og hann letur sær sum kunnugt undir ongum umstøðum lynda, fyrr enn hann hevur tikið alla hondina.

SÁLARLEYSAR KREPPU-LOYSNIR OG VALD-FÚSAR 'ELIT'IR' VIÐ TELDUM TIL HJÓRTUR

Kreppan vit eru í, og ikki minst tær mongu **sálarligu kreppu-loysnirnar** vit hava fingið smoygt niður yvir okkum – hevur sannført flestu færoyingar um, at miðsavning yvirhøvar og í øllum førum, tá tað snýr seg um vinnulivið, á ongan hátt er í samfjórð við okkara mentan – við okkara 'fólksal' fyri at nýta eitt meira hátíðarligt hugtak. Men allar 'frá høvdinum, gjøgnum hjartað og í hendurnar' -skapandi menniskjur mugu í dag lúta fyri einari litlari, men so mikið meira valdfúsari og máttmiklari „**elitu**“, av menniskjum, har **hjórtur** eru bytt út við **teldur**, ið frammanundan eru skrálagdar at køva áráði og eldhuga hjá teimum, ið skilja og hava tokka til okkara mentan og tað sum er sermerkt fyri okkum.

JÓGVAN INGVAR OLSEN OG SIGNAR P. HEINSEN
Sendingin í SvF um bygda-

Framhald av síðu 16

